

ОСОБЛИВОСТІ ІДЕНТИЧНОСТІ ЗА УМОВ ІНФОРМАЦІЙНОГО СУСПІЛЬСТВА

Інформаційне суспільство в цілому стає глобалізованим і нестабільним. В світі, пронизаному глобальними потоками багатства, влади, образів, пошук ідентичності, усталеної чи сконструйованої, стає джерелом соціальних значень. Це не є новим віянням, бо ідентичності, особливо релігійні і етнічні, лежали у витоків значень ще із початків людської історії. Проте в наш час, коли відбувається деструкція організацій і делегітимізація інститутів, що періодично потрясаються скандалами і суттєво залежать від засобів масової інформації та особистих якостей лідерів, коли спостерігається тенденція до локалізації і фрагментизації суспільних рухів і ефемерності культурних проявів, ідентичність стає головним, а інколи єдиним джерелом смислів. Люди все частіше створюють смисли не навколо того, що роблять, а на основі того, ким вони є, або своїх уявлень про те, ким вони є. В світі, де відбуваються не контрольовані і невпорядковані зміни, люди схильні групуватися навколо первинних джерел ідентичності: релігійних, етнічних, територіальних, національних. Набуває силу релігійний фундаменталізм.

В той же час глобальні мережі підключають індивідів, групи і цілі регіони та країни до виконання певних функцій у обробці стратегічних рішень згідно з їх значеннями. Це врешті решт спричиняє розкол між абстрактним, універсальним інструменталізмом і укоріненими партикулярними ідентичностями. За умов структурного шизофренічного роздвоєння між функцією і смислом структури комунікацій зазнають тиску, можуть руйнуватись, і як результат – відбувається відчуження індивідів і груп, вони починають бачити один в одному чужака, а потім і ворога.

Отже, коли ідентичності стають більш специфічними, то відбувається зростання соціальної фрагментації, що знаходить прояв у посиленні інтелектуального нігілізму, соціального скептицизму і політичного цинізму. Якою має бути ідентичність, щоб протистояти цим вадам. Як пройти між Сцилою і Харибдою – не впасти в анархію індивідуалізму і не поглинутись фундаменталізмом.

Ліквідація метафізичного Смыслу, визначеного Іншим – Бог, земля, батьківщина, родина, оселя, сім'я, з якими Я ідентифікує себе так, що

зобов'язане їм і належить їм так, щоб вони належали-йому, – загострило питання про сенс людського існування. Коли людина вже не може покладатися на благо від Іншого, тоді вона сама вимушена своїми справами і вчинками доводити собі, що життя не позбавлене сенсу, або беззмістовність буде переслідувати її. На думку Б.Хюбнера, “тоді людина ставить собі ціль і рухається у напрямку до неї (філоторія, уперед-туди) або їй приходить робити сам рух цілком своєї діяльності (топофобія, уперед-звідси), щоб перебувати подалі від свого Я” [1, с. 141]. Чи є щось між ними? – Є маленькі, буденні, банальні смисли: люди заводять вдома тварин і доглядають за кімнатними рослинами, будують дачі і садять городи, виховують дітей, від них щось залежить на роботі і вони обов'язково повинні довести почату справу до кінця, вони увесь час чимось заклопотані. Питання полягає в тому чи здатні вони як автономні істоти будувати життя без того, щоб жертвувати заради нього самим життям.

За умов інформатизації суспільства життя стає більш динамічним, прагматичним і цілком раціональним. Це означає будувати його, виходячи з власних бажань і враховуючи об'єктивні умови їх реалізації. Перехід від приписаного вищим авторитетом статичного сенсу буття до автономного іманентного сенсу діяльності, встановленому самою людиною, означав зміну ідентичності з усіма її атрибутами. Неминучим наслідком розмикання буття назустріч різним можливостям, його лімінальності і потенціювання стає дез-ідентифікація і ре-ідентифікація, флуктуація ідентичностей. “Тільки еластичні в ідеологічному, релігійному, професійному, ландшафтному, гастрономічному і лінгвістичному відношеннях ідентичності дають можливість зміни світу і пристосування до мінливого світу” [1, с. 218].

Проте це спричиняє певні проблеми. Антропологічна структура людської ідентичності “Я є Інше” в сучасних умовах вимагає вміння людини переводити інформацію в знання як основу утворення смислів і сенсів, які постійно потребують оновлення. За таких умов ідентичність стає мобільною: “Я є в даний момент ось це інше”. І тим іншим є її власні наміри, цілі, іманентний смисл діяльності. Тут виникає небезпека підмінити метафізичне Інше не реальним, а фіктивним іншим, що веде до викривлення ідентичності і блокування спілкування.

Якщо раніше погляд Бога (того, хто “знав про мене більше мене самого”) міг дати людині уявлення про її місце в світі і сенс життя, визначити як буття-для-іншого, так і буття-для-себе, забезпечуючи не тільки неперервність історії, але й адекватні ідентифікації, то зараз людина опинилася в самотності і намагається задовольнити свою метафізичну потребу існувати заради чогось

віртуальним Іншим, який фактично є зчепленням множинності “буття-для-іншого” в ситуації, коли ніхто не володіє “буттям-для-себе”. Досягнення автентичної особистісної ідентичності-самості, що вимагає відповідальності за себе, за власні рішення за таких умов стає неможливим, оскільки децентрований суб’єкт неспроможний розрізняти своє Я і квазі-ідентифікації, він лише склеює між собою різні ідентифікаційні шаблони, які є в наявності в його колекції. Поступово перехід від одного “образу” до іншого здійснюється автоматично, миттєво, несвідомо. Сам цей процес зміни ідентифікаційних образів передбачає наявність певної порожнечі, необхідної для забезпечення переходу. І такою порожнечею виявляється сам суб’єкт.

Адекватна ідентичність, буття-для-себе можливе через повноцінне буття-для-іншого. За словами Ж.-П.Сартра, саме “інший володіє таємницею того, чим я є насправді”. Проте Інтернет-стосунки таких можливостей не надають, навпаки, вони провокують бути не собою, грати чужі ролі і виникає великий ризик загратися і втратити само ідентичність. Викривленим, як правило, є і образ партнера з мережі: він заповнюється власними фантазіями, бажаннями, незадоволеними потребами і тому легко виникає ілюзія, що людина по той бік монітору психологічно “підходить”, доповнює тебе. Але найбільшою небезпекою є те, що люди настільки захоплюються віртуальними стосунками, що втрачають почуття реальності і стають соціально детренованими.

Підводячи підсумки, можна зауважити, що ідентичність за умов інформаційного суспільства стає мобільною, потребує постійних ре-ідентифікацій. Це робить її етичною, бо джерело моральності і утворення сенсів покладене в самій людині. Лімінальний (перехідний) характер ідентичності робить особистість відкритою для нового, творчості і свободи, проте несе в собі небезпеку її фрагментації. Це ставить перед особистістю важливу за своїм життєвим значенням задачу – розвивати в собі вміння і навички не тільки користуватися інформацією, але й здатність творити смисли.

1. Хюбнер Б. Смысл в бес-смысленное время: метафизические расчеты, просчеты и сведение счетов / Бенно Хюбнер [пер. с нем. А.Б. Демидов]. - Мн.: Экономпресс, 2006. - 384 с.